

VARIANTE ALE RĂZBOIULUI DE ȚESUT BETE

Anca Ispas

Fiind strîns legate de posibilitatea adaptării ființei umane la mediul natural, îmbrăcămintea și textilele, în general, au dat naștere unei mari varietăți de instrumente adecvate prelucrării produselor materiale, de natură vegetală și animalieră. În vederea obținerii unei game cât mai diverse de produse, apar instrumente și mijloace de țesut dintre cele mai interesante. Alături de cele două tipuri clasice ale războiului de țesut, orizontal și vertical, care, fiecare în parte, definesc o anumită etapă de gândire din evoluția societății omeneste, există o serie de tehnici complementare: tehnica împletitului briielor cu bețișoare¹, țesutul la scindurică², țesutul briielor pe chelteu, așa cum s-a mai păstrat în Avrîg, țesutul briielor și a betelor la războiul de țesut bete; sînt doar cîteva instrumente și tehnici ce stau mărturie asupra evoluției gândirii practice a societății umane.

O parte din aceste tehnici au fost studiate și prezentate cititorilor în lucrări de specialitate foarte interesante³; altele, cum este războiul de țesut bete, nu au făcut încă obiectul nici unui studiu informativ.

În satul Saschiz, jud. Mureș și în orașul Agnita, în urma unor cercetări ce vizau o cu totul altă activitate, am întîlnit trei tipuri ale aceleiași instalații, instalație care face obiectul articolului de față. La această instalație simplă se țeseau betele (o panglică de cînepă de 2—3 cm lățime), ce serveau la legatul gurii sacilor, produsul astfel obținut avînd un caracter pur utilitar. Cel mai simplu tip al acestei instalații, și care se apropie cel mai mult de tehnica țesutului la tăbliță, este acela în care „tăblița“ și sulul pe care sînt înfășurate firele sînt fixate într-un cadru de lemn tra-

¹ Romulus V u i a, *Flechtereii mit Stäbchen bei den Rumänen* (*Zeitschrift für Ethnologie*), 1914, p. 824—828.

² Lucia A p o l z a n, *Portul și industria casnică textilă în Munții Apuseni*, București, 1944.

³ R. V u i a, op. cit., L. A p o l z a n, op. cit.; Marius M a r i n e s c u, *Arta populară românească. Țesături decorative*, Cluj-Napoca, 1975; Maura D u n ă r e, *Procedee tehnice*, în vol. „Țara Bârsei“, II, București, 1974.

VARIANTEN DES BANDWEBSTUHLS

Anca Ispas

Aufs engste den Anpassungsmöglichkeiten des menschlichen Wesens an seine Naturumwelt verbunden, brachten Kleidung und Textilien im allgemeinen eine Vielzahl von Geräten hervor, die sich zur Verarbeitung verschiedener stofflicher Erzeugnisse, pflanzlicher und tierischer Natur, eigneten. Um eine möglichst große Mannigfaltigkeit von Geweben erzeugen zu können, werden die interessantesten Webegeräte und -vorrichtungen angefertigt. So finden sich außer den beiden klassischen Webstuhltypen, dem senkrechten und waagerechten, eine Reihe von verschiedenen Hilfstechiken dienende Vorrichtungen, die jede für sich eine gewisse Entwicklungsetappe des menschlichen Wissens umreißt, und zwar: die Gürtelflechtereii vermittelt Stäbchen¹, die Brettchenweberei², das Gürtelweben, wie es sich in Avrîg erhalten hat, nämlich auf einem Rutenkorb, und schließlich die Gürtel- bzw. Bandweberei auf dem Bandwebstuhl, alle zusammengenommen lediglich ein paar, von der Entwicklung menschlichen Denkens zeugende Beispiele.

Einige dieser Techniken sind erforscht und den Lesern in aufschlußreichen Fachstudien³ vorgelegt worden, andere dagegen, wie etwa der Bandwebstuhl, waren noch nie Gegenstand einer Informationsstudie.

Im Dorfe Saschiz, Kreis Mureș und in anderen Orten, wie in der Stadt Agnita, Kreis Sibiu stießen wir, gelegentlich völlig anderen Bereichen gewidmeter Studien, auf drei Typen der gleichen Vorrichtung, die sich unser Beitrag zum Gegenstand wählte. Auf dieser einfachen Vorrichtung wob man die sogenannten „bete“ (ein 2—3 cm breites Hanfband), die zum Zubinden von Säcken benutzt wurden, also ein Erzeugnis, dem durchaus Gebrauchscharakter zukommt. Der einfachste Typus dieser Vorrichtungen, der gleichzeitig dem Brettchenweben am nächsten steht, ist der, dessen Brettchen („tăblița“) und zum Aufbäumen der Kette dienende Walze in einem trapezförmigen

¹ Romulus V u i a, *Flechtereii mit Stäbchen bei den Rumänen*, in *Zeitschrift für Ethnologie*, 1914, S. 824—828.

² Lucia A p o l z a n, *Portul și industria casnică textilă în Munții Apuseni*, Bukarest, 1944.

³ Romulus V u i a a.a.O.; Lucia A p o l z a n, a.a.O.; Marina M a r i n e s c u, *Arta populară românească. Țesături decorative*, Cluj-Napoca, 1975. Maura D u n ă r e, *Procedee tehnice*, in „Țara Birsei“, Bd. 2, Bukarest, 1974.

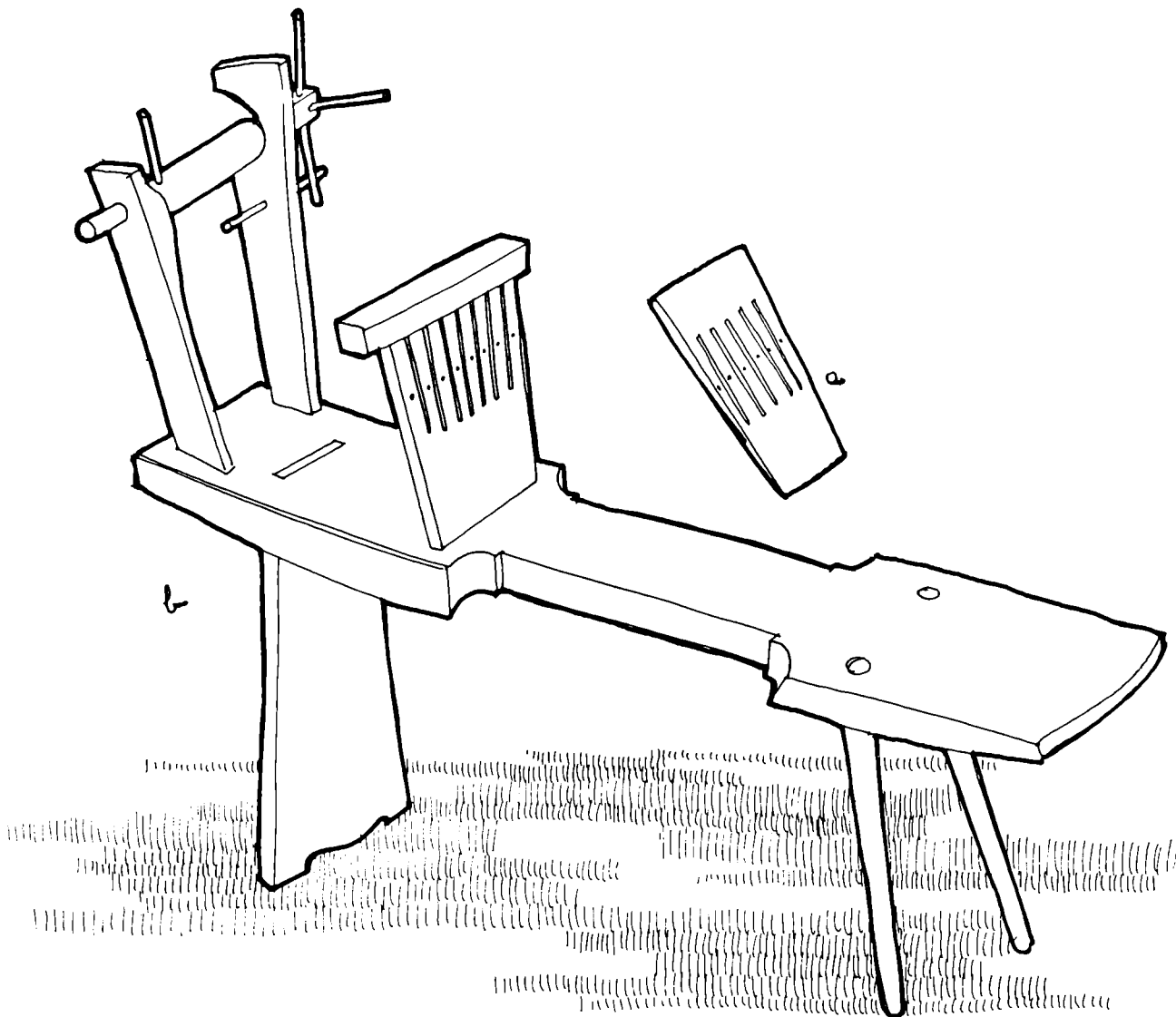

Fig. 1. a — tăbliță pentru țesut; b — război de țesut bete în care tăblița și sulul de urzeală sunt fixate pe un scaun special

Abb. 1. a — Webebrettchen; b — Bandwebstuhl bei dem das Webebrettchen und der Kettenbaum auf einer besonderen Bank befestigt sind

pezoidal. Este o instalație ușoară, portabilă, pe care copiii o luau la câmp când mergeau cu vitele la păscut.

Fixarea „tăbliței“ și a sulului pe care se înfășura urzeala pe un scaun special, constituie cel de-al doilea tip al instalației întâlnit pe teren (fig. 1 b).

O instalație superioară ca și complexitate, și care formează cel de-al treilea tip al războiului de țesut brăcii, am găsit-o în gospodăria lui Avram Aurel din Agnita, lucrată de socrul acestuia, în primul sfert al sec. XX⁴. Instalația este fixă, fiind prevăzută în partea din față cu două „iepe“, tălpi, pentru schimbarea rostului; pentru o întindere mai bună a firelor, războiului i-a fost aplicat și

Holzrahmen befestigt sind. Es handelt sich um eine leichte, bewegliche Vorrichtung, die die Kinder beim Viehhüten auf der Weide benutzen.

Die Befestigung des Webbrettchens und des Kettbaums in einem eigens dazu hergestellten Stuhl kennzeichnet den zweiten, auf dem Lande angetroffenen Webgerätypus. (Abb. 1. b).

Auf eine komplexe und somit hochwertigere Vorrichtung, die den dritten Gürtelwebstuhltypus ausmacht, stießen wir im Gehöft des Bauern Avram Aurel aus Agnita, dessen Schwiegervater diese während des ersten Viertels dieses Jahrhunderts eigenhändig angefertigt hatte⁴. Die Vorrichtung selbst ist unbeweglich und besitzt zur Fachbildung zwei Tritte („iepe“). Zur besseren Kettenspannung wurde der Webstuhl mit einem weiteren Webebrettchen versehen, das man vor dem ersten, unbeweglichen anbrachte. Aus Erläute-

⁴ Inf. Avram Aurel, 63 ani, Agnita.

⁴ Gewährsmann Avram Aurel, 63 Jahre, Agnetheln.

o a doua tăbliță, în fața celei fixe. Din declarațiile proprietarului, rezultă că acest tip era folosit doar în satul Veseud și Agnita, el fiind o agrementare mai nouă a instalației.

Tehnica de lucru la toate aceste trei tipuri este aceeași, amintind — bineînțeles cu modificările impuse de complexitatea instalației — de tehnica țesutului la scîndurică. După ce un număr, ce variază între 15—30 de fire, sînt rulate pe sul, capetele acestor fire sînt trecute prin fantele și găurile perforate în „tăbliță“. În felul acesta, „tăblița“ și firele amintesc spata și ițele războiului de țesut; de altfel, femeile denumesc tăblița de la războiul de țesut bete, „spată“. La începutul lucrului, după ce firele sînt trecute prin spată, de ele se leagă cite un bețișor ce permite o mînuire mai ușoară a țesăturii. Firele, trecute prin fante, se ridică și se coboară alternativ, în timp ce firele trecute prin găuri, rămîn fixe. O „suveică“, făcută prin crestarea la capete a unui lemn dreptunghiular, poartă firul de băteală la fiecare schimbare a rostului firelor. Produsul se formează în fața spetei, el rămînînd în mîna celor ce îl lucrau.

Intrucît materialul folosit la țesutul acestor bete îl formau firele rupte și urzeala ce rămînea după scoaterea războiului de țesut, lungimea acestor bete varia și era, în general, mică.

Dacă lucrul cu „tăblița“, cu „scîndurică“, a cunoscut o răspîndire destul de largă, fiind și una din instalațiile de țesut socotite arhaice⁵, folosirea războiului de țesut bete — această formă superioară pe care o ia „tăblița“ — pare să fi ocupat un loc secundar și totodată să fie o apariție mai nouă.

Încă de la început, se pare, că pe această instalație nu s-au țesut briiele sau betele necesare costumului popular, așa cum ele s-au țesut pe tăbliță, în război sau pe chelteu, sau au fost împletite cu bețișoare, în ele făcîndu-se doar betele pentru legat gura sacilor, ocupînd un loc secundar în gospodărie și avînd o utilitate pur practică. Fiînd ușor de mînuit, această instalație avea menirea să deprîndă copiii cu lucrul la război, explicîndu-se, în felul acesta, și menținerea instalației pînă în sec. XX. Betele se lucrau numai în raport de necesitățile familiei, ele nefiînd destinate pieței. Se țesea, aproximativ, anual, pentru o familie, în jur de 50 de coți (un cot = 0,60 m).

Țesutul betelor pe acest tip de război l-am găsit în zona locuită de sași (Saschiz), preluat însă

rungen des Besitzers geht die Tatsache hervor, daß dieser Webstuhltypus lediglich im Dorfe Veseud und in Agnita benutzt wurde, bildet er doch eine Verbesserung der ursprünglichen Vorrichtung.

Die benutzte Webtechnik ist bei allen drei Typen die Gleiche und erinnert — natürlich unter Berücksichtigung der auf der Komplexität der Vorrichtungen beruhenden Veränderungen — an die Brettchenweberei. Nachdem auf dem Kettbaum eine zwischen 15 und 30 schwankende Anzahl von Fäden aufgezogen wurde, führt man deren Enden durch die Schlitze und Löcher des Webbrettchens, so daß Letzteres und die Kettfäden an das Webeblatt und die Schäfte des Webstuhls gemahnen; übrigens wird das Webbrettchen von den Frauen bei diesem unbeweglichen Bandwebstuhl als „Blatt“ — spată bezeichnet. Zu Beginn des Webvorgangs bindet man an die Enden der durch das Blatt geführten Kettfäden je ein Pflöckchen, das die leichtere Handhabung des Gewebes gestattet. Die durch die Schlitze des Webbrettchens geführten Kettfäden heben und senken sich abwechselnd, die durch die Löcher gezogenen dagegen behalten ihre Stellung bei. Eine durch Einkerben eines Brettchens an beiden Enden erlangte „Schütze“ (suveică) führt den Schußfäden bei jedem Fachwechsel zwischen den beiden Fachlagen hindurch. Das Gewebe kommt vor dem Webeblatt zustande und wird von der Weberin mit der Hand festgehalten. Da man beim Weben auf diesem Webgerät Fadenreste benutzt, die beim Weben und beim Abbäumen des Großwebstuhls abfallen, sind die darauf gewebten Bänder im allgemeinen kurz.

Während die Brettchenweberei eine verhältnismäßig große Verbreitung kennt, und diese Webvorrichtung an sich sozusagen als altertümlich anzusehen ist⁵, so scheint die Verwendung des Bandwebstuhls, diese vervollkommnete Form des Webbrettchens, eine zweitrangige Rolle gespielt zu haben und gleichzeitig neueren Datums zu sein.

Von Anfang an scheint es, daß auf dieser Vorrichtung keine Volkstrachtengürtel oder -bänder gewebt worden sind, wie man sie mit dem Webbrettchen, auf dem eigentlichen Webstuhl oder auf dem Rutenkorb, bzw. vermittels der erwähnten Stäbchen herstellt. Die von uns dargestellte Vorrichtung diente vielmehr lediglich zur Herstellung von zum Zubinden von Säcken benutzter Bänder, denen in der Wirtschaft eine zweitrangige Rolle zufällt, und die eine rein praktische Bestimmung hatten. Da die Vorrichtung leicht zu handhaben war, verfolgte man bei ihrer Anwendung auch den Zweck, den Kindern das Weben beizubringen, was unter Umständen auch ihr Überleben bis ins XX. Jh. erklären mag. Die Bänder selbst deckten bloß den Eigenbedarf und waren nicht zum Verkauf bestimmt. So fertigte man für eine Wirtschaft pro Jahr rund 50 Ellen (coți — 1 cot = 0,60 cm) an.

Auf die Bandweberei auf derartigen Vorrichtungen stießen wir im Siedlungsbereich der Sach-

⁵ R. V u i a, op. cit.

⁵ Romulus V u i a, a.a.O.

și de românii din sud-estul Transilvaniei (românii și sașii din Agnita, românii din Veseud).

O cercetare mai largă și în celelalte zone ale Transilvaniei poate conduce, cu siguranță, la cunoașterea ariei de răspândire a acestei instalații, interesante, ca verigă de legătură și fază de evoluție, în cadrul instalațiilor de țesut.

sen (Saschiz), doch wurde sie auch von den Rumänen Südtranssilvaniens (d.h. von den Rumänen und Sachsen aus Agnita und den Rumänen aus Veseud) übernommen.

Eine auch in anderen Gebieten Transsilvaniens ausgeführte umfassendere Untersuchung sollte gewiß zur Festlegung des Verbreitungsgebiets dieser interessanten Vorrichtung führen, die ein Bindeglied innerhalb der Entwicklungsreihe der Webmechanismen darstellt.